

DR. MATEJ AVBELJ

SODNO PRAVO EVROPSKE UNIJE

2., prenovljena izdaja

LEXPERA®

GV
ZALOŽBA

Ljubljana 2020

UVODNA BESEDA

Pravo EU je mlad in izredno živ pravni sistem, ki se hitro spreminja. To so bile besede, s katerimi je svojo razpravo odprla prva izdaja knjige Sodno pravo Evropske unije, ki je izšla leta 2011. Danes se piše leto 2020, in ker je pravo EU mlad ter izredno živ pravni sistem, ki se hitro spreminja, je bilo po skorajda celem desetletju knjigo treba prenoviti in predvsem posodobiti. Pred vami je tako druga, posodobljena izdaja knjige Sodno pravo EU, ki za svoje izhodišče jemlje prvo izdajo, ta pa je nadgradila, dopolnila ter posodobila knjigo Izbrane sodbe Sodišča Evropskih skupnosti s komentarjem. Obe predhodnici te knjige sta se dobro uveljavili med strokovno javnostjo, še posebno med študenti, in sta danes že razprodani.

Tudi pri drugi izdaji osnovno izhodišče knjige ostaja nespremenjeno. Njen namen je v splošnem delu predstaviti ključne primere iz sodne prakse Sodišča s področja temeljnih načel prava EU, v posebnem delu pa tista področja prava EU, ki so najbolj zaznamovala ekonomski, politični in tudi ustavnopravni razvoj Evropske unije. Knjiga tako bralcu posreduje dve vrsti informacij. Pove mu, katere sodbe so zgodovinsko gledano najpomembnejše, ter pojasni, zakaj. Pogosto se komentarji zatečejo tudi k razpravi o konkretnem in praktičnem pomenu posamezne sodbe.

Knjiga ima tako večplastno poslanstvo in nagovarja več epistemoloških skupnosti. Združuje tri dimenzije: znanstveno, strokovno in pedagoško. V znanstvenem delu nagovarja tiste, ki sicer poznajo te temeljne, morebiti celo osnovne sodbe, a se ne strinjajo o njihovi razlagi in njihovem pomenu za zgradbo prava EU. V strokovnem delu nagovarja vse tiste, ki se pri delu srečujejo s pravom EU ali bi se z njim morali srečevati. Kot sem zapisal v uvodu v Izbrane sodbe: »Pravo EU v Sloveniji velja in naj bi neposredno učinkovalo že več kot pol desetletja, a ga (še vedno) premalo poznamo.« S pomočjo te knjige se bo strokovni uporabnik lahko seznanil s pravom EU ter, kar je še pomembnejše, razumel, kaj to pravo od njega sploh zahteva in kako. Navsezadnje je s pedagoškega vidika Sodno pravo Evropske unije lahko odličen študijski pripomoček, celo referenčni učbenik pri vseh predmetih, ki zadevajo pravni razvoj evropske integracije.

Knjiga v svoji drugi izdaji zajema nekaj manj kot 100 natančno predstavljenih in komentiranih sodb Sodišča, v širšem smislu pa obravnava več kot 200 zadev. Te so razvrščene v splošni in posebni del. V splošnem delu so predstavljene sodbe Sodišča, ki so izoblikovale temeljna načela prava EU, in sicer načelo primarnosti, neposredne uporabnosti, neposredne učinkovitosti ter obveznosti s pravom EU skladne razlage. Poleg tega so podrobneje analizirane še pravne posledice sodb Sodišča. Natančno je osvetljeno tudi vprašanje, za katere državne organe in na kakšen način je pravo EU, vključno s sodbami Sodišča, pravzaprav zavezujoče.

V posebnem delu so obravnavane sodbe Sodišča, ki tvorijo vsebinsko zaokrožene sklope na materialnopravnih ali procesnopravnih področjih, ki so z vidika prava EU ter njegovega odnosa do nacionalnega prava in državljanov držav članic še posebno pomembna. Zadeve so razvrščene v šest sklopov. Na prvem mestu je postopek za predhodno odločanje, pri čemer so podrobno analizirane vse njegove dimenzije. Sledi razčlenjevanje vpliva prava EU na pravnomočne sodbe nacionalnih sodišč. V tretjem sklopu so predstavljene sodbe s področja nepogodbene odškodninske odgovornosti držav članic ter s področja sankcij zaradi kršitev prava EU po 260. členu PDEU, v četrtem pa temeljne sodbe s področja prostega pretoka blaga. V petem so sodbe, ki tvorijo hrbtenico sodne prakse Sodišča na področju razvoja in varstva človekovih pravic v EU. Posebni del se konča s pregledom izjemno pomembne sodne prakse Sodišča s področja državljanstva Unije, pri čemer je poudarjeno vprašanje pravic študentov kot evropskih državljanov. Razprava tako v splošnem kot posebnem delu je dopolnjena z analizami najpomembnejših sodb, ki jih je Sodišče izdalo po letu 2011. Največ novosti je v delih, ki so posvečeni postopku s predhodnim odločanjem, varovanju človekovih pravic ter državljanstvu EU.

V uvodnem delu knjige je nekaj strani namenjenih predstavitvi Sodišča Evropske unije. To je bilo v zadnjih letih predmet pomembnih sodnih reform, ki jih ta izdaja skrbno zajame in komentira. Knjiga predstavlja zgodovino Sodišča EU, njegove člane in pogoje za njihovo imenovanje. Posebej velja opozoriti na grafično predstavitev vseh najpomembnejših postopkov, ki potekajo pred Sodiščem. Ta olajšuje predstavo o posameznih postopkih in s tem omogoča njihovo boljše razumevanje. Za razumljivost in jasnost knjige skrbi tudi metodologija predstavljanja sodb. Predstavitev vsake od sodb ima tako tri dele: (1) pravni problem, (2) odločitev in argumentacijo Sodišča ter (3) komentar. Jedro v stavku ali dveh predstavi njeno bistvo. Zaradi boljše berljivosti in razumljivosti sodb ter njihove večje preglednosti argumenti Sodišča v obrazložitvi njegovih sodb pogosto niso navedeni dobesedno kot v nekaterih drugih publikacijah. Izrecne navedbe Sodišča so vselej vsebovane le v izreku, kar je jasno označeno z narekovajem. V obrazložitvi, kjer prav tako »govori« Sodišče, je uporabljena tehnika sprotnega

blagega komentiranja, a tako, da argumentacija Sodišča ostaja povsem jasna v obliki nenehnega sklicevanja na ustrezne odstavke sodbe v sprotnih opombah. Komentar vsake od sodb, ki sledi na koncu, je izključno avtorsko delo in pravno nezavezujoč. Njegov namen je omogočiti bralcu, da sodbo umesti v ustrezen kontekst, da jo razume in da jo lahko tudi kritično ovrednoti.

Zahvala

Pri nastajanju te knjige so sodelovali številni posamezniki. GV Založba je tako kot pri prvi izdaji ponudila brežhibno strokovno in tehnično podporo. Avtorica stvarnega kazala v prvi izdaji je bila Saša Peršolja, pri tokratni izdaji pa sta s svojo asistentsko pomočjo pomembno sodelovali dr. Polona Batagelj in Maja Cigoj. Kritično recenzentsko branje prve izdaje sta opravila profesorja Verica Trstenjak in Marko Ilešič. Slednji je za prvo izdajo napisal tudi predgovor, ki ga v znak hvaležnosti ohranjamo tudi v drugi izdaji. Priprava druge izdaje te knjige je potekala tudi v okviru mojega raziskovalnega projekta Integralna teorija prihodnosti EU, ki ga je pod številko J5-1791 (A) v financiranje odobrila ARRS.

Tega dela pa ne bi bilo brez neskončne podpore moje družine: Martine, Davida, Luke in Jakoba. Ta knjiga je zato posvečena njim.

Na Šujici, avgust 2020

Prof. dr. Matej Avbelj

PREDGOVOR K PRVI IZDAJI

Matej Avbelj si je dal težko nalogo. V knjigi z naslovom Sodno pravo Evropske unije je obravnaval vlogo Sodišča EU v razvoju prava EU, o kateri je v uvodni besedi zapisal, da »je bila dolgo časa prikrita celo očem akademske, kaj šele splošne politične in laične javnosti«. V nadaljevanju avtor govori o sodnem pravu kot »posebnem, ločenem viru prava«.

Zaradi svoje sodniške funkcije na Sodišču EU tega izhodišča ne bom komentiral. *Nemo sit iudex in propria causa!* Zanesljivo pa je specifičnost prava EU (tudi) v tem, da imajo sodbe Sodišča EU formalno obvezno, precedenčno naravo in so zato pravni vir. In zdi se mi pohvalno, da avtor to pravilo – nikdar zelo odločno zapisano, vendar splošno priznано – komentira ob sicer razmeroma redko citirani sodbi International Chemical Corporation iz leta 1981.

Vsekakor pa je Sodišče Evropske unije svojevrstno sodišče. Ni ne ustavno, ne vrhovno in ne upravno, čeprav pri njegovem odločanju najdemo elemente vseh teh sodišč. Tudi avtor ene pomembnejših monografij o Sodišču je svoje delo začel s trditvijo, da je »kontroverzna institucija« (A. Arnulf, *The European Union and its Court of Justice*, Oxford University Press, 2006, str. 3). Pogosto se govori tudi – z različnimi vrednostnimi ocenami – o »sodnem aktivizmu« Sodišča.

Sodbe Sodišča so nekaj posebnega. Razlogov je več: od nesistematičnosti in s političnimi kompromisi prežete zakonodaje EU do večnacionalne sestave senatov in njihovega odločanja brez ločenih mnenj. In najbrž drži ugotovitev, da se Sodišče včasih zelo približa vlogi zakonodajalca. Zato je njegove sodbe včasih težko razumeti in je njihova analiza lahko zelo zahtevno opravilo.

S tem se je spoprijel dr. Avbelj. Delo uvede krajši prikaz organizacije Sodišča EU in njegovih postopkov. Koristne so predvsem preglednice, ki olajšujejo razumevanje včasih kar (pre)zapletenih in po različnih predpisih raztresenih pravil o njegovem delovanju.

Prva težava pri tovrstnem delu je izbira sodb. Ker vseh ni mogoče niti navesti, kaj šele komentirati, se je treba odločiti za sistematiko, ki je vedno

subjektivna in zato lahko podvržena različnim ocenam. Avtor je tu našel dokaj posrečeno kombinacijo.

Po eni strani je v zbirko uvrstil zgodovinske sodbe ustavne narave, kot so »slavne« van Gend & Loos, Costa proti Enel in Simmenthal, ki so za razumevanje vedno občutljivega razmerja med pravom EU in nacionalnimi pravi nujne. Sledijo jim judikati o neposredni uporabnosti prava EU. Pomembno se mi zdi Avbljevo komentiranje sodb glede neposredne uporabnosti direktiv. To izjemno občutljivo vprašanje posega v razlikovanje med učinki uredb in direktiv, kar pomeni razmejitve med pristojnostmi EU in držav članic. Avtor ta problem pojasnjuje s številnimi primeri, zlasti ob novejših sodbah Mangold in Küçükdeveci, ki zbudjata veliko pozornosti doktrine zaradi nadaljnega širjenja neposrednega učinka direktiv.

V posebnem delu dr. Avbelj največ pozornosti namenja postopku predhodnega odločanja, ki je nedvomno najpomembnejša dejavnost Sodišča EU, saj se s tem neposredno zagotavlja, da pravo EU nacionalna sodišča uporabljajo enotno. Tu so komentarji sodb načelne narave, pa tudi tistih, ki dajejo praktične napotke sodiščem, ki utegnejo poslati predlog za predhodno odločitev. Tudi tu najdemo kombinacijo »klasičnih« sodb, ki pojasnjujejo (ne)obveznost postavljanja predhodnih vprašanj, zlasti zgodovinski sodbi iz osemdesetih let prejšnjega stoletja CILFIT in Foto-Frost, ter novejših, med katerimi je zaradi številnih značilnosti morda med pomembnejšimi sodba Cartesio.

Sledijo prikazi in komentarji judikature z nekaterih najpomembnejših področij prava EU, kot so odškodninska odgovornost držav članic zaradi kršitve prava EU (v tem delu je nekoliko zunaj sistema obravnavana tudi sodba Komisija proti Franciji, v kateri gre za denarno kazen zaradi neizpolnitev obveznosti države članice), prosti pretok blaga, varstvo človekovih pravic in državljanstvo EU. Tudi tu delo obravnava starejše temeljne sodbe in dodaja tiste, ki so pred desetletji izražene ideje Sodišča EU nadgradile in včasih tudi pomembno spremenile.

Prav obravnavanje razvojnih vidikov judikature Sodišča daje Avbljevemu delu posebno kakovost. Pri vseh sklopih vprašanj poskuša razumeti linijo sodne prakse v času, kar pogosto ni lahko. Toda ta pristop edini omogoča resnične ugotovitve, kaj je Sodišče v svojih pogosto »suhih« in lakoničnih sodbah name-ravalo sporočiti. Slika razvoja bi bila še razločnejša, če bi pogledali tudi na to, koliko Sodišče upošteva sklepne predloge generalnih pravobranilcev. Komentarji dr. Avblja na številnih mestih zelo dobro zaznajo probleme, ki jih sodbe pov-zročajo. Samo za primer naj navedem tehtno razmišljanje o novejšem pristopu k evropskemu državljanstvu ter o morebitnih nedoslednostih v sodbah Ruiz Zambrano in McCarthy.

Avtor se ni izognil napotkom, ki utegnejo neposredno koristiti slovenskim sodnikom. Obravnava vse tri predloge za predhodno odločanje, ki so jih doslej dala slovenska sodišča, in v komentarjih sodb, ki navidezno nimajo nobene zveze s slovenskim pravom oziroma z razmerjem med njim in pravom EU, zavzema stališča, ki so zelo aktualna tudi za Slovenijo (zlasti npr. komentar k sodbi Komisija proti Irski – *buy Irish*).

Knjiga dr. Mateja Avblja je korak naprej glede na njegovo prejšnje tovrstno delo izpred dveh let (Izbrane sodbe Sodišča Evropskih skupnosti s komentarjem, GV Založba, Ljubljana 2009). Poleg preglednih informacij in povzetkov je njegova posebna vrednost poglobljen in pogosto tudi kritičen komentar sodne prakse Sodišča Evropske unije.

dr. Marko Ilešič
Sodnik Sodišča Evropske unije

VSEBINA

Okrajšave	21
SPLOŠNO O SODIŠČU EVROPSKE UNIJE	23
1. KRATEK ZGODOVINSKI ORIS	23
2. INSTITUCIJA	24
2.1. Sodniki	24
2.2. Sodišče	25
2.3. Splošno sodišče	28
2.4. Sodišče za uslužbence	29
2.5. Generalni pravobranilci	29
2.6. Stranke	31
3. POSTOPKI PRED SODIŠČEM EVROPSKE UNIJE	33
3.1. Tožba zaradi neizpolnitve obveznosti države članice	35
3.2. Tožba zaradi neizvršitve sodbe Sodišča	38
3.3. Ničnostna tožba	39
3.4. Tožba zaradi nedelovanja	41
3.5. Odškodninska tožba	41
3.6. Postopek za predhodno odločanje	42
3.7. Postopek s pritožbo zoper sodbe Splošnega sodišča	45
3.8. Postopek za izdajo mnenja o skladnosti mednarodnega sporazuma s pravom EU	47
3.9. Vložene zadeve po vrstah postopkov	48
4. SODBE SODIŠČA EVROPSKE UNIJE	49
4.1. Splošno	49
4.2. Pravne posledice sodb	50
4.3. Dostopnost sodb Sodišča Evropske unije	52

SODNO PRAVO EVROPSKE UNIJE

I. SPLOŠNI DEL

TEMELJNA NAČELA PRAVA EVROPSKE UNIJE	57
1. ODNOS MED PRAVNIM REDOM EU IN NACIONALNIM PRAVOM – NAČELO PRIMARNOSTI	57
<i>Zadeva C-26/62, NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend en Loos proti Nederlandse Administratie der Belastingen, z dne 5. februarja 1963</i>	57
<i>Zadeva C-6/64, Costa proti Enel, z dne 15. julija 1964</i>	61
<i>Zadeva C-106/77, Amministrazione delle Finanze dello Stato proti Simmenthal SA, z dne 9. marca 1978</i>	64
<i>Zadeva C-22/97, Ministero delle Finanze proti IN.CO.GE.'90 Srl, z dne 22. oktobra 1998</i>	67
<i>Zadeva C-487/04, Komisija proti Italiji, z dne 29. junija 2006</i>	70
<i>Zadeva C-399/11, Stefano Melloni proti Ministerio Fiscal, z dne 26. februarja 2013</i>	73
2. ODNOS MED PRAVNIM REDOM EU IN NACIONALNIM PRAVOM – NAČELO NEPOSREDNE UPORABNOSTI	79
<i>Zadeva C-93/71, Orsolina Leonesio proti Ministero dell'Agricoltura e Foreste della Repubblica Italiana, z dne 17. maja 1972</i>	79
<i>Zadeva C-36/74, B.N.O. Walrave and L.J.N. Koch proti Association cycliste internationale, Koninlije Nederlandsche Wielren Unie in Federaci3n Espa1ola Ciclismo, z dne 12. decembra 1974.</i>	82
<i>Zadeva C-34/73, Fratelli Variola S.p.A. proti Amministrazione italiana delle Finanze, z dne 10. oktobra 1973</i>	85
3. ODNOS MED PRAVNIM REDOM EU IN NACIONALNIM PRAVOM – NAČELO NEPOSREDNEGA UČINKA	87
<i>Zadeva C-41/74, Van Duyn, z dne 4. decembra 1979.</i>	87
<i>Zadeva C-148/78, Kazenski postopek proti Tulliu Rattiju, z dne 5. aprila 1979</i>	91
<i>Zadeva C-62/00, Marks & Spencer, z dne 11. julija 2002</i>	94
<i>Zadeva C-91/92, Paola Faccini Dori, z dne 14. julija 1994.</i>	95
<i>Zadeva C-201/02, Wells, z dne 7. januarja 2004</i>	99
<i>Zadeva C-443/98, Unilever SpA proti Central Food SpA, z dne 26. septembra 2000</i>	101
<i>Zadeva C-144/04, Mangold proti Helmu, z dne 22. novembra 2005. .</i>	104
<i>Zadeva C-555/07, Kücükdeveci, z dne 19. januarja 2010</i>	111

4.	KATERI DRŽAVNI ORGANI SO ZAVEZANI S TEMELJNIMI NAČELI PRAVA EU.....	113
4.1.	Sodišča držav članic	113
	<i>Zadeva C-258/98, Carra, z dne 8. junija 2000.....</i>	113
4.2.	Upravni organi	114
	<i>Zadeva C-103/88, Fratelli Costanzo, z dne 22. junija 1989</i>	114
4.3.	Zakonodajalec.....	117
	<i>Združeni zadevi C-46/93 in C-48/93, Brasserie du Pêcheur in Factortame, z dne 5. marca 1996</i>	117
4.4.	Organi blizu javne oblasti	119
	<i>Zadeva C-188/89, Fosters in drugi proti British Gas, z dne 12. julija 1990</i>	119
	<i>Zadeva C-157/02, Rieser Internationale Transporte GmbH proti Autobahnen- und Schnellstrassen-Finanzierungs-AG (Asfinag), z dne 5. februarja 2004.....</i>	122
5.	OBVEZNOST RAZLAGE, SKLADNE S PRAVOM EU	123
	<i>Zadeva C-14/84, Sabine von Colson in Elisabeth Kamann proti Land Nordrhein-Westfalen, z dne 10. aprila 1984.....</i>	123
	<i>Zadeva C-106/89, Marleasing SA proti La Comercial Internacional de Alimentacion SA, z dne 13. novembra 1990</i>	126
	<i>Zadeva C-105/03, Maria Pupino, z dne 16. junija 2005</i>	128
	<i>Zadeva C-384/17, Dooel Uvoz-Izvoz Skopje Link Logistic N&N, z dne 4. oktobra 2018</i>	132
6.	PRAVNE POSLEDICE SODB SODIŠČA EU.....	134
	<i>Zadeva C-66/80, SpA International Chemical Corporation proti Amministrazione delle finanze dello Stato, z dne 13. maja 1981</i>	134
	<i>Zadeva C-292/04, Meilicke in drugi proti Finanzamt Bonn-Innenstadt, z dne 6. marca 2007.....</i>	136
	<i>Zadeva C-161/06, Skoma-Lux proti Celni reditelstvu Olomouc, z dne 11. decembra 2007.....</i>	138
II.	POSEBNI DEL	143
1.	POSTOPEK ZA PREDHODNO ODLOČANJE	143
1.1.	Kdaj poslati predlog	143
	<i>Zadeva C-146/73, Rheinmühlen-Düsseldorf proti Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, z dne 12. februarja 1974.....</i>	143
	<i>Zadeva C-210/06, Cartesio, z dne 16. decembra 2008</i>	145

1.2. Kdo in kaj sme vprašati	151
<i>Zadeva C-3774/05, Brünsteiner GmbH in Hilgert proti BMW, z dne 30. novembra 2006.</i>	151
1.3. Kako vprašati	153
<i>Zadeva C-167/94, Juan Carlos Grau Gomis, z dne 7. aprila 1995</i>	153
1.4. Kateri organ je upravičen in kateri zavezan vložiti predlog za predhodno odločanje	156
<i>Zadeva C-246/05, Armin Häupl proti Lidl Stiftung & Co. KG, z dne 14. junija 2007</i>	156
1.4.1. Ali arbitražni tribunal šteje kot sodišče	159
<i>Zadeva C-102/81, Nordsee, z dne 23. marca 1982</i>	159
1.4.2. Ali nacionalno sodišče, ki ga arbitražni dogovor strank pooblašča, da izpodbijano arbitražno odločitev presoja po pravilih pravičnosti in razumnosti, šteje kot sodišče po 267. členu PDEU.	160
<i>Zadeva C-393/92, Gemeente Almelo in drugi, z dne 27. aprila 1994</i> ..	160
1.4.3. Ali direktor davčnega urada šteje kot sodišče	161
<i>Zadeva C-24/92, Pierre Corbiau, z dne 30. marca 1993</i>	161
1.4.4. Ali sodišče, ki odloča o pritožbi zoper odločitev sodišča, ki vodi sodni register, šteje kot sodišče v smislu Pogodb	161
<i>Zadeva C-210/06, Cartesio, z dne 16. decembra 2008</i>	161
1.4.5. Ali slovenska Državna revizijska komisija šteje kot sodišče v smislu 267. člena PDEU?	163
<i>Zadeva C-296/15, Medisanus, z dne 8. junija 2017</i>	163
1.4.6. Katero sodišče šteje kot sodišče, zoper katero po nacionalnem pravu ni več pravnega sredstva.	164
<i>Zadeva C-99/00, Lyckeskog, z dne 4. junija 2002.</i>	164
1.5. Kdaj nastopi obveznost vložiti predlog za predhodno odločanje	164
<i>Zadeva C-283/81, CILFIT, z dne 6. oktobra 1982</i>	165
<i>Zadeva C-314/85, Foto-Frost, z dne 22. oktobra 1987</i>	170
<i>Zadeva C-461/03, Gaston Schul Douane-expediteur BV proti Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, z dne 6. decembra 2006.</i>	172
<i>Zadeva C-344/04, International Transport Association, European Low Fares Airline Association proti Department of Transport, z dne 10. januarja 2006.</i>	173

1.6.	Ali je Sodišče zavezano odgovoriti na vprašanja za predhodno odločanje.....	177
	<i>Zadeva C-244/80, Foglia in Novello, z dne 16. decembra 1981.....</i>	177
1.7.	Slovenski predlogi za predhodno odločanje	181
	<i>Zadeva C-403/09 PPU, Jasna Detiček proti Mauriziu Sgueglii, z dne 23. decembra 2009.....</i>	184
	<i>Zadeva C-536/09, Marija Ormejc proti Republiki Sloveniji, z dne 16. junija 2011.....</i>	188
2.	PRAVO EU IN NJEGOV VPLIV NA PRAVNOMOČNE SODBE NACIONALNIH SODIŠČ	191
	<i>Zadeva C-234/04, Rosemarie Kapferer proti Schlank & Shick GmbH, z dne 16. marca 2006</i>	191
	<i>Zadeva C-119/05, Ministero dell'Industria, del Commercio e dell'Arigianato proti Lucchini SpA, z dne 18. julija 2007.....</i>	194
3.	NEPOGODBENA ODŠKODNINSKA ODGOVORNOST DRŽAV ČLANIC IN SANKCIJE ZARADI KRŠITVE PRAVA EU PO 260. ČLENU PDEU	199
	<i>Zadevi C-6/90 in C-9/90, Andrea Francovich, Danila Bonifaci in drugi proti Italiji, z dne 19. novembra 1991</i>	200
	<i>Zadeva C-46/93 in C-48/93, Brasserie du Pêcheur SA in Factortame Ltd in drugi, z dne 5. marca 1996.....</i>	204
	<i>Zadeva C-224/01, Gerhard Köbler proti Avstriji, z dne 30. septembra 2003</i> <i>214</i>	
	<i>Zadeva C-173/03, Traghetti del Mediterraneo SpA proti Italiji, z dne 13. junija 2006</i>	222
	<i>Zadeva C-304/02, Komisija proti Franciji, z dne 12. julija 2005.....</i>	227
4.	PROSTI PRETOK BLAGA	231
	<i>Zadeva 8/74, Procureur du Roi proti Benoïtu in Gustavu Dassonvillu in v civilnem sporu Sa Ets Fourcroy, Sa Breuval in Cie proti Benoïtu in Gustavu Dassonvillu, z dne 11. julija 1974</i>	233
	<i>Zadeva 120/78, Rewe-Zentral AG, s sedežem v Kölnu, proti Bundesmonopolverwaltung für Branntwein, z dne 20. februarja 1979, »Cassis de Dijon«.....</i>	234
	<i>Zadeva 34/79, Regina proti Mauriceu Donaldu Henu in Johnu Fredericku Ernestu Darbyju, z dne 14. decembra 1979.....</i>	237
	<i>Zadeva 249/81, Komisija Evropskih skupnosti proti Irski, z dne 6. oktobra 1982</i>	239
	<i>Zadeva C-145/88, Torfaen Borough Council proti B & Q plc, z dne 23. novembra 1989</i>	242

	<i>Združeni zadevi C-267/91 in C-268/91, Ministère public proti Bernardu Kecku, z dne 24. novembra 1993</i>	244
5.	VAROVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC V EU	247
	<i>Zadeva 1/58, Friedrich Stork & Cie proti Visoki oblasti Evropske skupnosti za premog in jeklo, z dne 4. februarja 1959</i>	248
	<i>Zadeva C-4/73, J. Nold, Kohlen- und Baustoffgrosshandlung proti Komisiji, z dne 14. maja 1974</i>	249
	<i>Zadeva 5/88, Wachauf proti Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft, z dne 13. julija 1989</i>	252
	<i>Zadeva C-260/89, Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE proti Dimotiki Etairia Pliroforissis in Sotiriosu Kouvelasu, z dne 18. junija 1991</i>	254
	<i>Zadeva C-112/00, Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge proti Republikli Avstriji, z dne 12. junija 2003</i>	256
	<i>Zadeva C-36/02, Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs GmbH proti Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn, z dne 14. oktobra 2004</i>	259
	<i>Združeni zadevi C-402/05 P in C-415/05 P, Yassin Abdullah Kadi in Al Barakaat International Foundation proti Svetu Evropske unije in Komisiji Evropskih skupnosti, z dne 3. septembra 2008</i>	267
6.	DRŽAVLJANSTVO UNIJE	271
	6.1. Temeljni koncept državljanstva Unije	272
	<i>Zadeva C-85/96, María Martínez Sala proti Freistaat Bayern, z dne 12. maja 1998</i>	272
	<i>Zadeva C-413/99, Baumbast proti Secretary of State for the Home Department, z dne 17. septembra 2002</i>	276
	<i>Zadeva C-34/09, Gerardo Ruiz Zambrano proti Office national de l'emploi (ONEm), z dne 8. marca 2011</i>	280
	<i>Zadeva C-135/08, Janko Rottmann, z dne 2. marca 2010</i>	284
	<i>Zadeva C-333/13, Dano, z dne 11. marca 2014</i>	287
	6.2. Pravice študenta kot evropskega državljanja	293
	6.2.1. Pravice študentov kot evropskih državljanov	293
	<i>Zadeva C-184/99, Rudy Grzelczyk proti Centre public d'aide sociale (CPAS) d'Ottignies Louvain la Neuve, z dne 20. septembra 2001</i>	293
	<i>Zadeva C-209/03, Dany Bidar proti London Borough of Ealing, z dne 15. marca 2005</i>	300
	<i>Zadeva C-158/07, Jacqueline Förster proti Hoofddirectie van de Informatie Beheer Groep, z dne 18. novembra 2008</i>	304
	6.2.2. Dopustni sistemi štipendiranja	306

<i>Zadeva C-308/89, Carmina di Leo proti Land Berlin,</i> <i>z dne 13. novembra 1990.....</i>	306
<i>Združeni zadevi C-11/06, Rhiannon Morgan, in C-12/06, Iris Bucher,</i> <i>z dne 23. oktobra 2007.....</i>	309
6.2.3. Vpisni pogoji	313
<i>Zadeva C-147/03, Komisija proti Avstriji, z dne 7. julija 2005</i>	313
<i>Zadeva C-73/08, Bressol, Chaverot in drugi proti Vladi Francije,</i> <i>z dne 13. aprila 2010</i>	318
Viri in priporočena literatura	323
Sodna praksa Sodišča Evropske unije	331
Stvarno kazalo	341